

Gintas Gumbrys*

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija

Lietuvos indėlis į tarptautines operacijas: esama situacija ir galimi scenarijai**

Straipsnyje pateikiama informacija apie Lietuvos karinį indėlį į tarptautinio saugumo ir stabilumo užtikrinimą – Lietuvos Respublikos karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose ir Europos Sąjungos mokymo misijose 2004–2017 m. Jame trumpai supažindinama su teisiniais dalyvavimo tarptautinėse operacijose pagrindais ir pristatomi esminiai apribojimai, darantys įtaką Lietuvos karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, skaičiui. Straipsnyje išsamiai analizuojamas 2004–2017 m. LK karių skaičiaus pokytis NATO, Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir kitose strateginių partnerių vykdytose tarptautinėse operacijose, Lietuvos karinis indėlis pateikiamas bendrame NATO, ES ir JT vykdomų karinių operacijų kontekste, išskiriamos Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose pokyčio tendencijos. Atsižvelgiant į skiriamų ir turimų LR krašto apsaugos sistemai išteklių (finansinių ir žmogiškųjų) pokytį, taip pat į LR Seimo išreikštos politinės valios dalyvauti tarptautinėse operacijose pokytį, iš istorinės perspektyvos bandoma atrasti galimą jų ryšį ir įtaką Lietuvos kariniam indėliui į tarptautines operacijas ateityje.

Įvadas

Lietuvos Respublikos karių ir civilių krašto apsaugos sistemos tarnautojų dalyvavimas NATO, Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų, kitose tarptautinėse operacijose ir ES mokymo misijose leidžia įgyvendinti Lietuvos Respublikos užsienio politikos interesus, formuoti teigiamą Lietuvos Respublikos įvaizdį tarptautinėje bendruomenėje, prisidėti prie tarptautinių organizacijų pastangų užtikrinti taiką bei stabilumą ir įgyvendinti LR nacionalinės saugumo strategijos uždavinius ir prioritetus. 2004 m. Lietuvai tapus visateise NATO, Europos Sąjungos nare ir siekiant užtikrinti prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimą, šalies indėlis užtikrinant tarptautinį saugumą ir stabilumą,

* *Kmd. ltn. Gintas Gumbrys* – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Tarptautinių ryšių ir operacijų departamento Tarptautinių operacijų skyriaus vyriausiasis specialistas. Adresas korespondencijai: Totorių g. 25, 01121 Vilnius, tel. (8 5) 273 5633, el. p. gintas.gumbrys@kam.lt.

** Šiame straipsnyje pateikti vertinimai ir mintys yra be išimčių tik autoriaus ir jokiomis aplinkybėmis negali būti vertinamos kaip Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos ir jos padalinių oficiali pozicija.

skiriant karius ir civilius krašto apsaugos sistemos tarnautojus į tarptautines operacijas ir ES mokymo misijas, pasidarė ypač svarbus. Kaip yra pasakęs LR krašto apsaugos ministras R. Karoblis: „Jei norime, kad mus kažkas gintų, mes taip pat turime prisidėti prie kitų gynybos, kitų interesų.“¹

2004–2017 m. sudėtingėjanti geopolitinė saugumo situacija, išryškėjusios naujo pobūdžio grėsmės tarptautiniam saugumui ir stabilumui, didėjantis krizių apimtų regionų skaičius lėmė ne tik NATO, Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų, kitų organizacijų, šalių vykdomų tarptautinių operacijų skaičiaus didėjimą, bet ir šių operacijų pobūdžio ir joms skirtų užduočių pokyčius. Tarptautinės bendruomenės indėlis siekiant užtikrinti situacijos stabilizavimą Afganistane, Irake, pagalbos teikimas kitiems krizių ištiktiems regionams Afrikoje ir Azijoje, ES karinės mokymo misijos, kova su piratavimu ir ginkluotais plėšimais jūroje, globalios koalicijos kova prieš teroristinę organizaciją „Islamo valstybė“, tarptautinė parama Gruzijai ir Ukrainai, kova siekiant suardyti nelegalios migracijos tinklus Viduržemio jūroje rodo užduočių, keliamų tarptautinėms karinėms operacijoms ir mokymo misijoms, įvairumą. Dėl šios priežasties svarbu peržvelgti, kaip Lietuvos kariuomenė buvo pasiruošusi šiems iššūkiams ir kiek Lietuva prisidėjo prie tarptautinės bendruomenės pastangų, siekiant užtikrinti tarptautinį saugumą ir stabilumą, siųsdama Lietuvos karius dalyvauti tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose.

Išsami analizė apie faktinį Lietuvos karių indėlį į tarptautines operacijas ir ES mokymo misijas, esminius pokyčius bei tendencijas iki šiol nebuvo atlikta. Vienintelis, daugiau faktinės informacijos pateikiantis leidinys – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 2014 m. išleista apžvalginė knyga „Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014 m.“ Nors informacija apie karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose periodiškai atnaujinama LR krašto apsaugos ministerijos², Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo³ interneto svetainėse, atviruose informaciniuose šaltiniuose, tačiau jie taip pat neatspindi esminių pokyčių ir tendencijų.

Straipsnio tikslas – apžvelgti Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir ES mokymo misijose indėlį, jo pokytį 2004–2017 m. ir pateikti galimas dalyvavimo tarptautinėse operacijose ar mokymo misijose perspektyvas. Šio darbo pagrindiniai uždaviniai: a) apžvelgti Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir ES mokymo misijose teisinius pagrindus ir

¹ LR krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis, 2017-10-12, http://kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/seimas_apsiprende_del_lietuvos_kariu_dalyvavimo_tarptautinese_operacijose_2018-2019_metais.html.

² <http://kam.lt/download/54136/lietuvos%20dalyvavimas%20tarptautinese%20operacijose.pdf>.

³ <http://www.gynybosstabas.lt/lt/vykdomos-to/>

esminius apribojimus; b) pateikti Lietuvos karių indėlį ir jo pokyčius į NATO, Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir kitų strateginių partnerių vykdytas tarptautines operacijas ar mokymo misijas 2004–2017 m.; c) įvertinti galimą LR krašto apsaugos sistemai skiriamų išteklių įtaką Lietuvos karių ir civilių KAS tarnautojų dalyvavimui tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose.

Šiame straipsnyje pateikta faktinė informacija apie LK karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose galėtų net tik paskatinti akademinę bendruomenę atlikti išsamesnius tyrimus šioje srityje, tačiau ir pagyvinti diskusijas politiniu-strateginiu lygmeniu įtraukiant politikus, mokslininkus, aukšto rango karininkus, prieš priimant sprendimą dėl Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose. Viena iš galimų mokslinio tyrimo kryptių – kokybinė analizė dėl įtakos grupių (pvz.: visuomenės, politikų, KAS civilių, KAS vadovybės, LK aukščiausio rango karininkų, Gynybos štabo) vaidmens ir reikšmės priimant Lietuvai sprendimus dėl LK karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose. Be to, ateityje vertinant Lietuvos indėlį į tarptautines operacijas ir ES mokymo misijas, būtų galima atlikti ne tik kiekybinio pokyčio, išreikšto LK karių skaičiumi tarptautinėse operacijose, analizę, tačiau ir kokybinio indėlio pokyčio vertinimą. Išsamesnė pajėgumų, siunčiamų į tarptautinę operaciją, analizė, ar kariams skirtų užduočių, patikėtų pareigų, jų atliktų užduočių tarptautinėse operacijose įvertinimų pokyčiai suteiktų galimybę kur kas objektyviau ir išsamiau išanalizuoti Lietuvos faktinį-kokybinį indėlį į tarptautinio saugumo ir stabilumo užtikrinimą. Taip pat pažymėtina, kad nepakankamai išanalizuota ir trūksta informacijos apie Lietuvos indėlį į civilines tarptautines operacijas ar ES mokymo misijas, skiriant civilius krašto apsaugos sistemos ar valstybės tarnautojus, kurių svarba reaguojant į iššūkius krizių regionuose sparčiai didėja.

1. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose

1.1. Dalyvavimo tarptautinėse operacijose pagrindas

Lietuvos Respublika (toliau – LR), įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos

tarptautinės tvarkos kūrimo⁴. Vienas iš LR užsienio politikos uždavinių – aktyviai prisidėti prie tarptautinės bendrijos pastangų užkirsti kelią terorizmui, konfliktams, įvesti, atkurti ir palaikyti taiką krizių paveiktuose regionuose⁵. Dalyvaudama tarptautinių institucijų ir organizacijų veikloje, Lietuva taip pat dalyvauja tarptautinėse humanitarinėse, reagavimo į krizes bei taikos palaikymo misijose ir kitose akcijose⁶.

Lietuva, formuodama ir įgyvendindama nacionalinio saugumo politiką, prisideda prie tarptautinės taikos ir visaapimančio saugumo, pagrįsto demokratinėmis vertybėmis, teise ir teisingumu, palaikymo⁷. 2017 m. atnaujintoje Nacionalinio saugumo strategijoje taip pat įtvirtintas vienas iš LR nacionalinio saugumo politikos prioritetų ir ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždavinių – aktyvus dalyvavimas stiprinant tarptautinį saugumą ir stabilumą⁸. Šioje strategijoje numatyta, kad veikdama kaip aktyvi ir atsakinga tarptautinės bendruomenės narė, LR prisidės prie tarptautinės bendrijos pastangų palaikyti taiką ir stabilumą pasaulyje, užkirsti kelią tarpvalstybiniais ir etniniais konfliktams, spręsti užsitęsčius konfliktus, kovoti su tarptautiniu terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu, pagal galimybes civiliniais ir kariniais pajėgumais prisidės prie NATO, ES ir kitų tarptautinių organizacijų ir šiam tikslui buriamų koalicijų tarptautinių operacijų ir misijų⁹.

LR Seimas priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai prireikia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus¹⁰. Sprendimus dėl Lietuvos kariuomenės vienetų dalyvavimo tarptautinėse karinėse operacijose priima Respublikos Prezidentas ir Seimas Konstitucijos ir įstatymų nustatyta tvarka¹¹. Pagrindiniame Lietuvos karių ir civilių KAS tarnautojų dalyvavimą tarptautinėse operacijose reglamentuojančiame įstatyme nustatyta, kad sprendimą dėl LR karinių vienetų išvykimo ir panaudojimo kitos operacijos tikslais kitų valstybių teritorijose priima Lietuvos Respublikos Seimas, Respublikos Prezidento teikimu priimdamas nutarimą¹². Pasiūlymus dėl LR karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose Prezidentui teikia

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume), 135 str.

⁵ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas (1996 m. gruodžio 19 d. Nr. VIII-49), I dalis, V skirsnis.

⁶ *Ten pat*, II dalis, 10 skyrius, II skirsnis.

⁷ Nacionalinio saugumo strategija (2017 m. sausio 1 d. Nr. XIII-202), I skyrius, 3 punktas.

⁸ *Ten pat*, V skyrius, 18.6 punktas.

⁹ *Ten pat*, V skyrius, 18.6.2 papunktis.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija (2 išnaša), 142 str.

¹¹ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas (3 išnaša), I dalis, 8 skyrius.

¹² Lietuvos Respublikos tarptautinių operacijų, pratybų ir kitų karinio bendradarbiavimo renginių įstatymas.

krašto apsaugos ministras kartu su užsienio reikalų ministru¹³.

Pažymėtina, kad taikos metu vienas iš pagrindinių Lietuvos kariuomenės uždavinių – palaikyti kovinę parengtį, rengtis tarptautinėms operacijoms ir dalyvauti jose¹⁴, o svarbiausias kariuomenės vado uždavinys – tinkamai rengti kariuomenę ginkluotai valstybės gynybai, užtikrinant jos sąveiką su kitų NATO valstybių ginkluotosiomis pajėgomis ir dalyvavimą tarptautinėse operacijose¹⁵.

1.2. 2004–2017 m. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimai dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose

Dalyvavimas tarptautinėse operacijose – tai priemonė įgyvendinti Lietuvos įsipareigojimus tarptautiniam saugumui ir stiprinti NATO kolektyvinę gynybą, Europos Sąjungos bendrojo saugumo ir gynybos politiką, Jungtinių Tautų taikos palaikymo pastangas, daugiašalį ir dvišalį karinį bendradarbiavimą¹⁶. Faktinis Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir indėlis į jas priklauso nuo saugumo situacijos, NATO, Europos Sąjungos, sąjungininkų vykdomų tarptautinių operacijų, strateginių partnerių išreikšto poreikio ir Lietuvos galimybių¹⁷.

LR Seimas, priimdamas nutarimą dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose, išreiškia šalies politinę valią ir suteikia teisę Lietuvos kariams ir civiliams KAS tarnautojams dalyvauti tarptautinėse operacijose. Suteikdamas teisę kariams dalyvauti tarptautinėse operacijose ar ES mokymo misijose, LR Seimas minėtu nutarimu nustato ne tik konkrečias tarptautines operacijas ar dalyvavimo tarptautinėse operacijose regionus, valstybes, bet ir leidžiamus didžiausius karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėje operacijoje, skaičius. Dėl šios priežasties LR Seimo nutarimai dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarp-

¹³ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas (1998 m. gegužės 5 d. Nr. VIII-723), II skirsnis, 10 str., 2 p., 9 papunktis.

¹⁴ *Ten pat*, III skirsnis, 12 str. 1 p.

¹⁵ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas (11 išnaša), III skirsnis, 13 str. 6 p.

¹⁶ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017). LR Seimo nutarimo projekto dėl Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose pristatymas LR Seime. Krašto apsaugos ministro Raimundo Karoblio kalba. http://kam.lt/lt/naujienos_874/aktualijos_875/seimas_apsisprende_del_lietuvos_kariu_dalyvavimo_tarptautinese_operacijose_2018-2019_metais.html, 2017-10-12 19.24 val.

¹⁷ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Tarptautinis bendradarbiavimas, Tarptautinės operacijos ir misijos, http://kam.lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-apsisprende-del-lietuvos-kariu-dalyvavimo-tarptautinese-operacijose.d?id=76032645>, 2017-10-12 19.25 val.

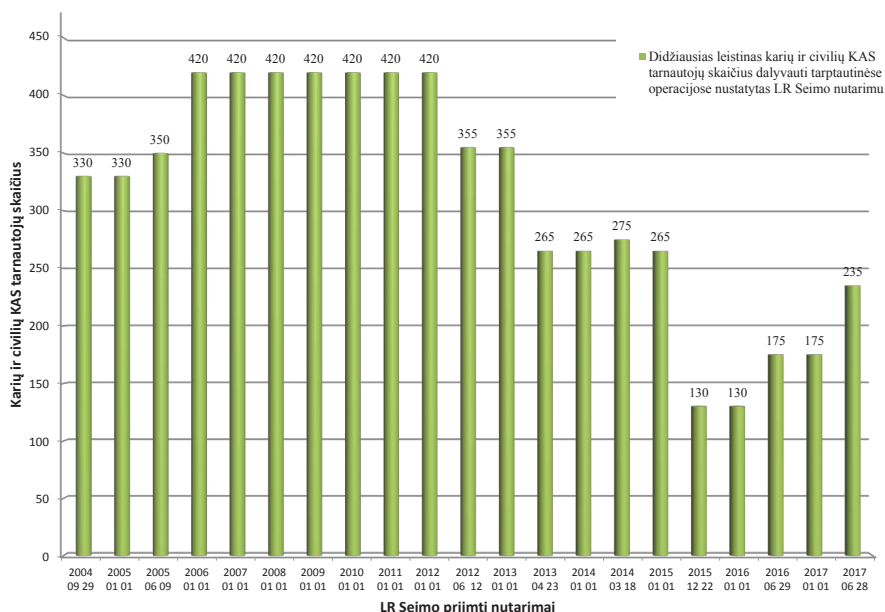
tautinėse operacijose gali būti vertinami kaip pagrindiniai teisiniai norminiai aktai, suteikiantys teisinį pagrindą ir nustatantys apribojimus LK kariams ir civiliams KAS tarnautojams dalyvauti tarptautinėse operacijose.

2004–2017 m. LR Seimo nutarimų dėl Lietuvos karių ir civilių KAS tarnautojų dalyvavimo tarptautinėse operacijose suvestinė pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. LR Seimo nutarimai dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose.

Eil. nr.	LR Seimo nutarimas	Galioja iki	Metai ir leidžiamas didžiausias karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėje operacijoje, skaičius
1.	2004 m. rugsėjo 29 d. Nr. IX-2468	2005-12-31	2005 m. iki 330
2.	2005 m. birželio 9 d. Nr. X-240	2007-12-31	2005 m. iki 350 2006–2007 m. iki 420
3.	2007 m. birželio 14 d. Nr. X-1184	2010-12-31	2008–2010 m. iki 420
4.	2009 m. lapkričio 19 d. Nr. XI-494	2013-12-31	2011–2013 m. iki 420
5.	2012 m. birželio 12 d. Nr. XI-2059	2013-12-31	2012–2013 m. iki 355
6.	2013 m. balandžio 23 d. Nr. XII-249	2015-12-31	2014–2015 m. iki 265
7.	2014 m. kovo 18 d. Nr. XII-788	2014-06-01	2014 m. iki 275
8.	2015 m. gruodžio 22 d. Nr. XII-2232	2017-12-31	2016–2017 m. iki 130
9.	2016 m. birželio 29 d. Nr. XII-2541	2017-12-31	2016–2017 m. iki 175
10.	2017 m. birželio 28 d. Nr. XIII-525	2017-12-31	2017 m. iki 235

LR Seimo nutarimais nustatyto didžiausio karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėse operacijose, skaičiaus pokytis 2004–2017 m. pateiktas 1 pav. Pažymėtina, kad didžiausias LK karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėse operacijose, skaičius LR Seimo nutarimais nustatytas 2006–2012 m. (420 karių), o mažiausias – 2015–2016 m. (130 karių). LR Seimo nutarimais nustatytam rekordiniam LK karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėse operacijose, skaičiui 2006–2012 m. įtakos neturėjo ir tai, kad LR krašto apsaugos sistemai skiriamas finansavimas tuo pat metu krito į rekordines žemumas (2006 m. – 1,16, o 2012 m. – 0,77 proc. BVP).

1 pav. Didžiausias leidžiamas dalyvauti tarptautinėse operacijose LK karių ir civilių KAS tarnautojų skaičius

1.3. Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose

1.3.1. Lietuvos indėlio į NATO operacijas 2004–2017 m. apžvalga

Iki 2014 m. 97 proc. Lietuvos kariuomenės karių, skirtų dalyvauti tarptautinėse operacijose, dalyvavo NATO operacijose, 2 proc. – Jungtinių Tautų ir 1 proc. – Europos Sąjungos operacijose¹⁸. Nuo Lietuvos kariuomenės karių dalyvavimo NATO operacijose pradžios 1996 m. iki 2014 m. NATO operacijose dalyvavo daugiau kaip 4 600 karių¹⁹. Lietuvos karių skaičiaus NATO operacijose metinis vidurkis, be Specialiųjų operacijų pajėgų, pateiktas 2 pav. Didžiausias Lietuvos indėlis minėtu laikotarpiu į NATO operacijas buvo Afganistane. Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupė veiklą vykdė nuo 2005 m. iki 2013 m. ir jos dydis buvo apie 150 LK karių²⁰ – didžiausias Lietuvos karių kontin-

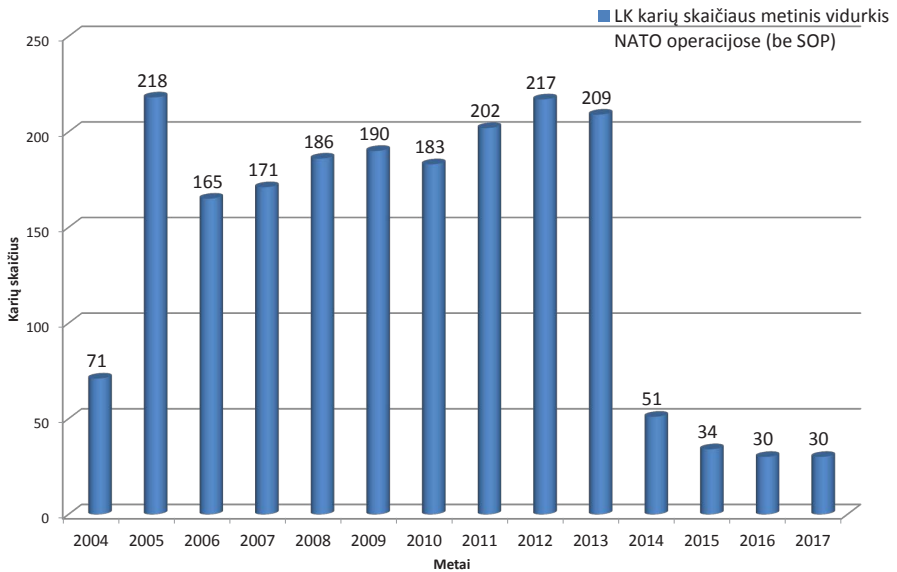
¹⁸ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2014). „Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014 m.“, p. 35.

¹⁹ *Ten pat*, p. 37.

²⁰ *Ten pat*, p. 37.

gentas Afganistane. Lietuvos vadovaujamoje Provincijos atkūrimo grupėje minėtu laikotarpiu iš viso tarnavo apie 2 500 Lietuvos karių. Lietuva į NATO KFOR operaciją Kosove iki 2009 m. pabaigos skyrė būrio dydžio vienetą, kuris užduotis vykdė Lenkijos bataliono sudėtyje. 2005 m. Lietuvos kariuomenės vandens valymo vienetas buvo dislokuotas Pakistane kaip NATO greitojo reagavimo pajėgų sudedamoji dalis²¹. Pavieniai Lietuvos kariai dalyvavo NATO mokymo misijoje Irake iki 2011 m. pabaigos, o nuo 2014 m. – kovos su piratavimu operacijoje „Vandenyno skydas“ ir oro gynybos operacijoje Turkijoje. 2013 m. Lietuvos kariams baigus dalyvavimą NATO Tarptautinių saugumo paramos pajėgų Goro provincijos atkūrimo grupės veikloje ir perdavus stovyklos infrastruktūrą Afganistano nacionalinėms saugumo pajėgoms, o NATO transformavus šią operaciją į „Tvirta parama“, gerokai sumažėjo ir Lietuvos karių, dalyvaujančių NATO operacijose, metinis vidurkis.

2017 m. Lietuvos indėlis į NATO operaciją Afganistane „Tvirta parama“ padidėjo nuo 21 iki 29 LK karių, NATO KFOR operacijoje Kosove buvo išlaikytas 1 Lietuvos karys²².

2 pav. Lietuvos karių skaičiaus NATO operacijose metinis vidurkis, be Specialiųjų operacijų pajėgų

²¹ *Ten pat*, p. 71.

²² Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m. gruodžio mėn., http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-12-07 17.24 val.

1.3.2. Lietuvos indėlio į Europos Sąjungos operacijas 2004–2017 m. apžvalga

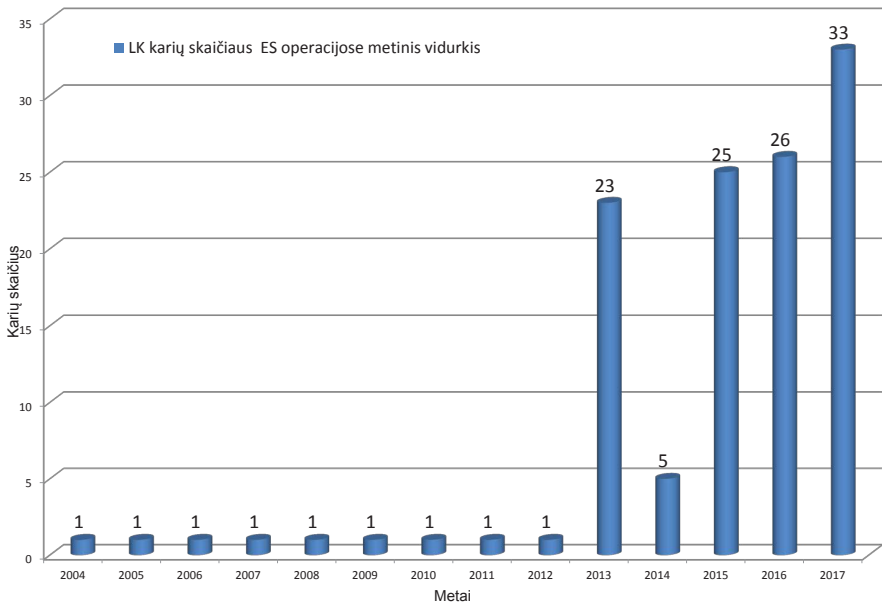
Lietuvos karių dalyvavimas Europos Sąjungos tarptautinėse operacijose ir mokymo misijose 2004–2017 m. didėjo. Į ES operaciją „Althea“ Bosnijoje ir Hercegovinoje nuo 2004 m. iki 2010 m. pabaigos buvo skiriami pavieniai štabo karininkai. Iš viso šioje operacijoje per 6 metus dalyvavo 12 LK karininkų²³. ES karinėje jūrų operacijoje „Atalanta“, skirtoje kovai su ginkluotais plėšimais jūroje, Lietuva nuo 2011 m. skiria vieną štabo karininką. Lietuvos indėlis į ES operacijas pradeda didėti 2013 m., kai į ES karinę mokymo operaciją Malyje nuo kovo mėnesio buvo skirti 2 Lietuvos kariai. Tų pačių metų rugpjūčio mėn. į ES operaciją „Atalanta“ papildomai dislokuota Autonominė laivų apsaugos grupė (toliau – ALAG), sudaryta iš 16 LK karių, skirta saugoti humanitarines siuntas gabenantį Pasaulio maisto programos laivą, ir nacionalinis paramos elementas – 2 kariai. Bendras 20 LK karių indėlis į operaciją „Atalanta“ tapo didžiausiu Lietuvos indėliu į Europos Sąjungos operacijas²⁴, o iš LK karių suformuotos ALAG į ES operaciją „Atalanta“ taip pat skirtos 2015 m., 2016 m. ir 2017 m.

2015 m. ES pradėjo vykdyti karinę jūrinę operaciją EUNAVFOR MED „Sophia“, siekdama užkirsti kelią nelegaliam žmonių gabenimui iš Šiaurės Afrikos²⁵. Nuo pat operacijos pradžios Lietuva skiria 1 karininką į operacijos vadavietę Romoje, o nuo 2016 m. papildomai skiriami 2 karininkai į operacijos pajėgų vadavietę, dislokuotą laive. 2017 m. Lietuva padidino indėlį į šią prioritetinę ES operaciją skirdama Laivų apžiūros grupę, sudarytą iš 12 LK karių. Į Europos Sąjungos karinę mokymo operaciją Centrinės Afrikos Respublikoje (angl. EUTM RCA) Lietuva nuo 2017 m. balandžio mėn. skiria 1 štabo karininką į operacijos vadavietę. Lietuvos karių skaičiaus ES operacijose metinis vidurkis pateiktas 3 pav.

²³ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2014). „Taikos sargyboje: Lietuvos kariai tarptautinėse operacijose 1994–2014 m.“, p. 59.

²⁴ *Ten pat*, p. 79.

²⁵ Lietuvos kariuomenės Jungtinis štabas (2017), vykdomos tarptautinės operacijos, <http://www.jungtinis-stabas.lt/lt/vykdomos-to/eunavformed/>, 2017-12-10 15.28 val.

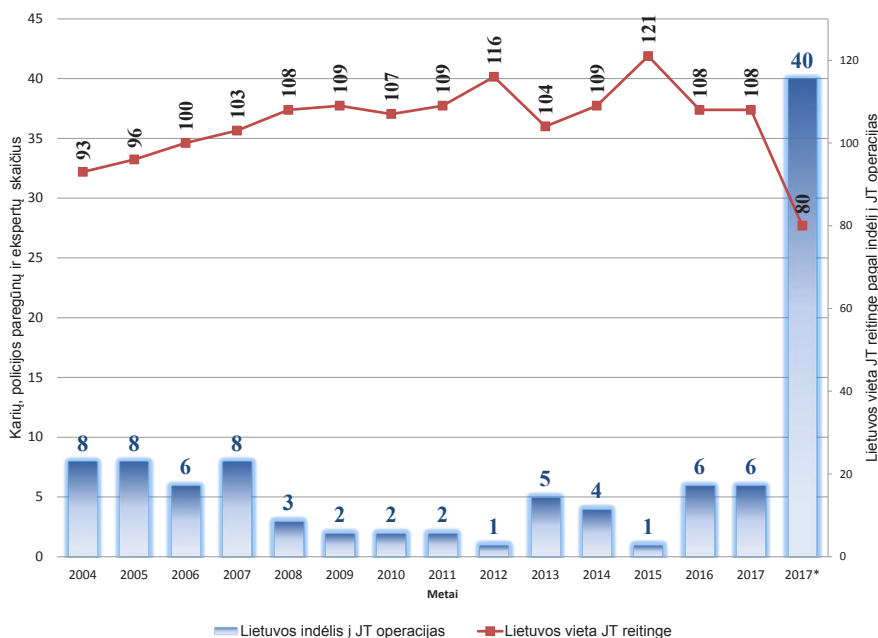
3 pav. Lietuvos karių skaičiaus ES operacijose metinis vidurkis

1.3.3. Lietuvos indėlio į Jungtinių Tautų operacijas 2004–2017 m. apžvalga

Aktyviai prisidedama prie Jungtinių Tautų (toliau – JT) taikos ir tarptautinio saugumo palaikymo, Lietuva nuo 1994 m. dalyvauja JT vykdomose taikos palaikymo operacijose. Per minėtą laikotarpį Lietuva dalyvavo daugiau nei 14 JT vykdytų tarptautinių operacijų²⁶.

Pagal valstybių indėlį kariais, kariniais ekspertais, štabo karininkais, policijos pareigūnais į JT operacijas, šalys yra reitinguojamos. 2004–2017 m. Lietuvos indėlis kariais ir policijos pareigūnais į JT operacijas ir vieta JT reitinge pateikta 4 pav.

²⁶ Lietuvos Respublikos nuolatinė misija Jungtinėse Tautose (2017). Lietuvos prioritetai Jungtinėse Tautose. <https://mission-un-ny.mfa.lt/missionny/lt/lietuva-jungtinese-tautose/lietuvas-prioritetai-jt,2017-11-10> 11.21 val.

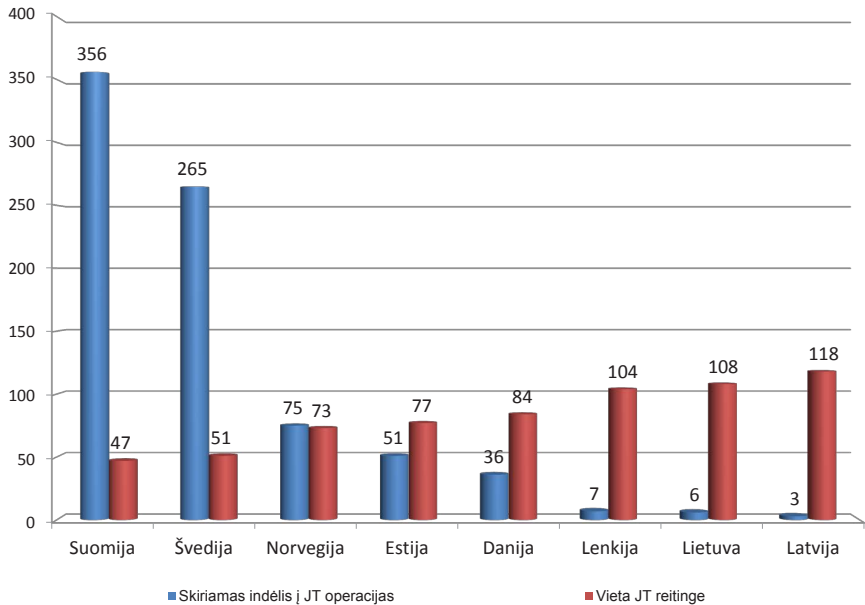

4 pav. Lietuvos karių ir policijos pareigūnų skaičiaus JT operacijose metinis vidurkis ir vieta JT reitinge pagal šalies indėlį į JT operacijas personalu²⁷

Lietuvos indėlis 2004–2017 m. į JT operacijas svyravo nuo 1 iki 8 karių ir policijos pareigūnų. Minėtu laikotarpiu didžiausia Lietuvos kontribucija į JT operacijas buvo 2004, 2005, 2007 m., kai Lietuva skyrė 8 karius ir policijos pareigūnus. Mažiausias Lietuvos indėlis į JT operacijas buvo 2009–2012 m., kai JT operacijose dalyvavo 1–2 LK kariai ir policijos pareigūnai. Lietuvos vieta JT reitinge pagal skiriamo personalo skaičių dalyvauti JT operacijose iš 93 vietos 2004 m. nukrito į 108 vietą 2017 m. rugpjūčio mėn.

Lietuvos indėlių kariais ir policijos pareigūnais į JT tarptautines operacijas objektyviau būtų galima įvertinti palyginus jį su Šiaurės ir Baltijos šalių teikiamu indėliu. Lietuvos indėlio į JT operacijas palyginimas su Šiaurės ir Baltijos šalių indėliu pateiktas 5 pav.

²⁷ United Nations Peacekeeping (2017), Peacekeeping Operations, Resources, Data Troop and police contributors (2004-2017), <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, 2017-11-28 18.55 val.

5 pav. Lietuvos indėlis ir vieta JT reitinge pagal skiriamą indėlių personalu į JT operacijas^{28 29}

2017 m. spalio mėnesį į JT situacijos stabilizavimo operaciją Malyje (angl. MINUSMA) išvyko iš Lietuvos kariuomenės karių suformuotas Pajėgų apsaugos vienetas su Nacionalinės paramos elementu³⁰. Lietuvos karių kontingentas šioje operacijoje padidėjo nuo 5 iki 39³¹, o bendras šalies indėlis į JT operacijas išaugo iki 40 karių ir policijos pareigūnų. Lietuva pagal skiriamą tokio dydžio indėlių į JT operacijas 2017 m. pabaigoje turėtų pakilti į 80 vietą³² tarp visų JT narių.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Pastaba. 2017-12-30 JT duomenų bazėje informacija apie rekordiškaai padidintą Lietuvos indėlių į JT operacijas dar nebuvo atnaujinta. Faktinis Lietuvos indėlis 2017 m. – 39 kariai ir 1 policijos pareigūnas, Lietuvai turėtų leisti pakilti JT reitinge ir atsidurti tarp Estijos ir Danijos pagal teikiamą indėlių į JT operacijas Šiaurės ir Baltijos šalių kontekste.

³⁰ LR užsienio reikalų ministerija (2017). Spaudos pranešimas „Dar 34 Lietuvos kariai pradėjo tarnybą Malyje“ <http://www.urm.lt/default/lt/naujienos/dar-34-lietuvos-kariai-pradejo-tarnyba-malyje,2017-11-02 17.24 val.>

³¹ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m. gruodžio mėn., http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-12-10 11.22 val.

³² Pastaba. Atsižvelgiant į prielaidą, kad kitų šalių teikiamas indėlis į JT operacijas gerokai nesikeis.

1.3.4. 2017 m. NATO, ES, JT, sąjungininkų vykdytos ir kitos tarptautinės operacijos

2017 m. NATO vykdė 3 tarptautines operacijas: operaciją „Tvirta parama“ (angl. „Resolute Support“) Afganistane, taikos palaikymo operaciją Kosove (angl. KFOR), „Jūrų saugotojo“ (angl. „Sea Guardian“) operaciją Viduržemio jūroje, kuriose dalyvavo apie 18 000 karių. Be šių operacijų, NATO teikė paramą Afrikos Sąjungai, Turkijai, vykdė oro policijos misijas sąjungininkų prašymu. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos duomenimis³³, Lietuva 2017 m. skyrė karinę paramą dviem NATO operacijoms: taikos palaikymo operacijai Kosove ir operacijai „Tvirta parama“ Afganistane³⁴.

Europos Sąjunga 2017 m. iš viso vykdė 16 karinių ir civilinių operacijų ir misijų³⁵ trijuose žemynuose (Europoje, Afrikoje, Azijoje)³⁶, kuriose dalyvavo daugiau nei 4 000 karių ir civilių. Iš minėtų 16 operacijų, 6 buvo vykdomos remiantis kariniais pajėgumais. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos duomenimis³⁷, 2017 m. gruodžio mėn. Lietuvos kariai dalyvavo keturiuose iš šešių ES vykdomų karinių operacijų ar mokymo misijų: ES operacijoje „Sophia“ Viduržemio jūroje, ES kovos su piratavimu operacijoje „Atalanta“ Indijos vandenyne, ES karinėje mokymo misijoje Centrinės Afrikos Respublikoje ir ES karinėje mokymo misijoje Malyje.

Jungtinės Tautos 2017 m. iš viso vykdė 15 tarptautinių taikos palaikymo operacijų³⁸, kuriose dalyvavo daugiau nei 110 000 karių, policijos pareigūnų ir civilių. Lietuva 2017 m. dalyvavo dviejose³⁹ JT taikos palaikymo operacijose – stabilizavimo operacijoje MINUSMA Malyje ir UNFICYP Kipre. 2017 m. gruodžio mėn. šiose taikos palaikymo operacijose dalyvavo 39 Lietuvos kariai ir 1 policijos pareigūnas.

³³Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m. gruodžio mėn., http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-12-10 17.26 val.

³⁴Ten pat.

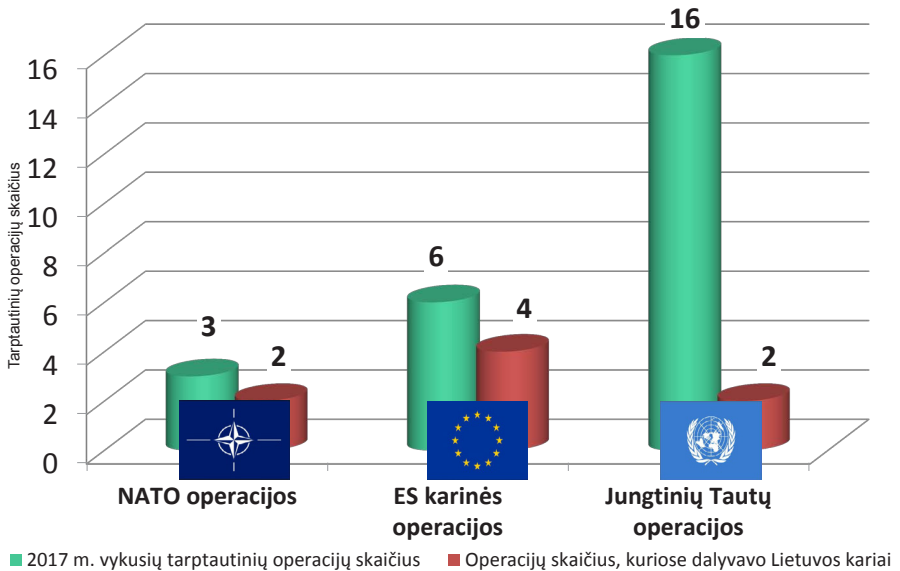
³⁵European Union External Action Service (2017), Military and civilian missions and operations, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/security-and-defence_en, 2017-08-11 10.34 val.

³⁶Ten pat.

³⁷Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m. gruodžio mėn., http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-12-10 11.24 val.

³⁸United Nations Peacekeeping (2017), Peacekeeping Operations, <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>, 2017-12-28 11.55 val.

³⁹Ten pat.

6 pav. Lietuvos karių dalyvavimas NATO, ES, JT tarptautinėse operacijose 2017 m.

Dalyvaudama „Globalios koalicijos kovoje prieš Islamo valstybę“ veikloje, Lietuva 2017 m. skyrė karinį indėlį – 6 karinius instruktorius operacijai „Igimtas ryžtas“ Irake⁴⁰.

Lietuva nuo 2017 m. liepos 1 d. taip pat skiria karinę paramą operacijai mokymo tikslais Ukrainoje. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos duomenimis⁴¹, šioje operacijoje mokymo tikslais dalyvauja apie 40 Lietuvos kariuomenės karių. Lietuvos karių kontingento dydis tarptautinėse operacijose 2017 m. pateiktas 2 lentelėje.

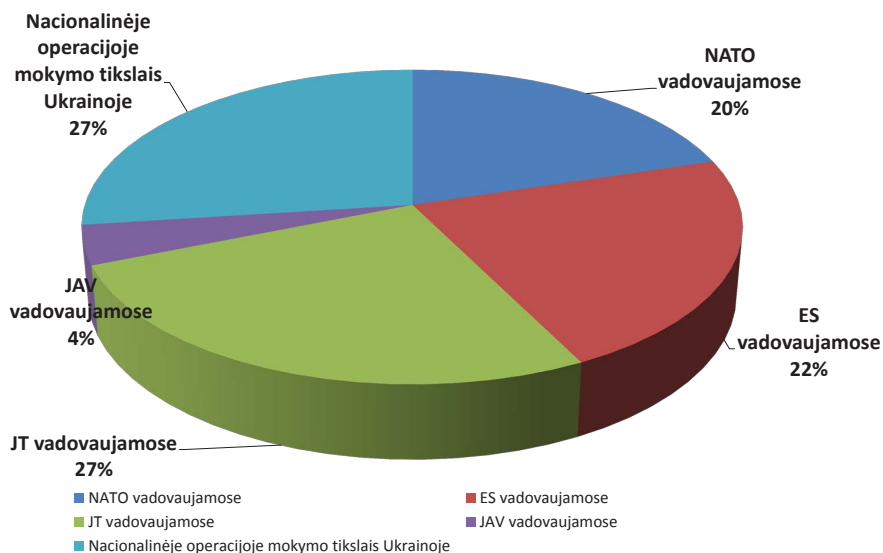
⁴⁰ The Global Coalition (2017), Partners, Lithuania, <http://theglobalcoalition.org/en/partners/lithuania/>, 2017-09-10 19.23 val.

⁴¹ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m. gruodžio mėn., http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-12-01 12.26 val.

2 lentelė. Lietuvos karių kontingento dydis tarptautinėse operacijose 2017 m.⁴²

Operacija	Karių skaičius	Iš viso
NATO KFOR	1	NATO operacijose dalyvavo 30 karių
NATO operacija „Tvirta parama“ Afganistane	29	
ES operacija „Sophia“	15	ES operacijose ir karinėse mokymo misijose dalyvavo 33 kariai
ES operacija „Atalanta“	15	
ES mokymo misija Centrinės Afrikos Respublikoje	1	
ES mokymo misija Malyje	2	
Operacija „Ilgimtas ryžtas“ Irake	6	JAV vadovaujamoje operacijoje dalyvavo 6 kariai
JT stabilizavimo operacija MINUSMA Malyje	39	JT operacijose dalyvavo 39 kariai
Operacija mokymo tikslais Ukrainoje	apie 40	Dalyvavo apie 40 karių

Lietuvos karinio indėlio 2017 m. į NATO, ES, JT ir kitas tarptautines operacijas kariais procentinė išraiška, pagal 2 lentelėje esančius duomenis, pateikta 7 pav.

7 pav. 2017 m. Lietuvos karių, dalyvaujančių NATO, ES, JT tarptautinėse operacijose, dalis proc.

⁴² Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija (2017), Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose 2017 m.

Atsižvelgiant į pateiktą informaciją, darytina išvada, kad Lietuva nuo 2014 m. sumažinusi karinį indėlį į NATO vykdomas operacijas pradėjo ją dindinti ES, JT ir kitose partnerių vykdomose tarptautinėse operacijose. Remiantis Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose 2017 m. duomenimis (žr. 7 pav.), pastebima tendencija, kad Lietuva skiria subalansuotą karinę paramą NATO, ES ir JT vykdomoms tarptautinėms operacijoms.

2. LR krašto apsaugos sistemos turimi ištekliai dalyvavimui tarptautinėse operacijose

Valstybės karinių pajėgumų arba kariuomenės efektyvumo svarstymas pirmaisiai turėtų prasidėti nuo išteklių – finansinių, žmogiškųjų, fizinių ir technologinių – įvertinimo, kuriuos karinėms organizacijoms suteikia šalies nacionalinė vadovybė⁴³. Gynybos biudžeto dydis iš principo yra vienas iš bendriausių rodiklių, parodančių politinės valdžios skiriamus išteklius kariuomenei. Tuo pačiu šis dydis padeda parodyti santykinę kariuomenės ar karinės galios svarbą, lyginant su kitomis valstybės institucijomis, ir perteikia bendrą kariuomenės struktūros dydžio supratimą absoliučiais skaičiais⁴⁴. NATO šalių įsipareigojimai Aljansui bei jų požiūris į gynybą taip pat vertinami pagal šalies skiriamus asignavimus gynybai: faktinėmis išlaidomis ir procentine išraiška nuo BVP. 2006 m. Rygoje⁴⁵ vykusio NATO viršūnių susitikimo metu šalys narės sutarė siekti sustabdyti gynybai skiriamų išlaidų mažinimą ir stengtis nuosekliai didinti realų finansavimą gynybai. NATO viršūnių susitikime Velse⁴⁶ 2014 m. raštiškai įtvirtinta nuostata dėl 2 proc. nuo BVP skyrimo gynybai. Susitikimo metu susitarta per artimiausią dešimtmetį siekti visoms Aljanso narėms didinti realų finansavimą gynybai, skiriant ne mažiau kaip 2 proc. nuo BVP, o investicijos į ginkluotės ir įrangos atnaujinimą turėtų sudaryti ne mažiau kaip 20 proc. gynybos biudžeto. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose taip pat priklauso nuo finansinių išteklių – LR krašto apsaugos sistemos (toliau – LR KAS) finansavimo, nes faktiškai skiriamas finansavimas LR KAS tiesiogiai daro įtaką galimybei aprūpinti, parengti, perdislokuoti ir išlaikyti LK karinius vienetus ir karius tarptautinės operacijos rajone.

⁴³ Ashley J. Tellis, Janice Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson (2001), *Measuring National Power in the Postindustrial Age*, p. 136 https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1110.html, 2017-06-30 19.45 val.

⁴⁴ *Ten pat*, p. 136

⁴⁵ NATO, *Riga Summit Declaration* (2006), <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, 2017-08-10 21.44 val.

⁴⁶ NATO, *Wales Summit Declaration* (2014), http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 2017-08-10 22.11 val.

Karinio personalo skaičius ir jo kokybė yra antroji išteklių sudedamoji dalis, leidžianti suvokti šalies nacionalinę galią⁴⁷. Akivaizdu, kad kariuomenės dydis, pirmiausia, yra svarbus kaip pirminis karinės galios indeksas, antra, kad kovinėje aplinkoje kiekybė vis dar daro įtaką ir kokybei⁴⁸. Pakankamas skaičius gerai parengto ir motyvuoto personalo, skirto užtikrinti LR KAS keliamų uždavinių vykdymą, taip pat sudaro prielaidas sėkmingam šalies dalyvavimui tarptautinėse operacijose.

Apibendrinant galima teigti, kad be politinės valios – LR Seimo nutarimų, vienu iš esminių veiksnių, lemiančių Lietuvos karių ir civilių krašto KAS tarnautojų dalyvavimą tarptautinėse operacijose, gali būti išskiriami LR KAS turimi ištekliai. Skiriant karius ir civilius KAS tarnautojus į tarptautines operacijas, būtų galima išteklius išskirti į 2 pagrindines dalis: krašto apsaugos sistemai skiriamus asignavimus ir žmogiškuosius išteklius (personala). Fizinių ir technologinių išteklių įtaka LK karių dalyvavimui tarptautinėse operacijose neanalizuojama dėl viešai prieinamos informacijos trūkumo.

2.1. LR krašto apsaugos sistemai skirti asignavimai

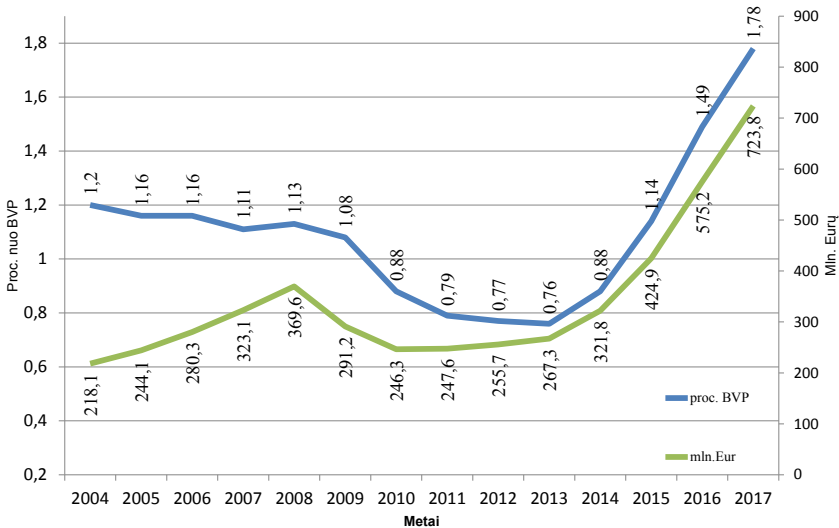
Informacija apie Lietuvos skirtas išlaidas gynybai 2004–2017 m., remiantis Pasaulio banko duomenimis⁴⁹, pateikta 8 pav. Lietuvos skirtas finansavimas gynybai pagal procentinę dalį nuo šalies BVP 2004–2013 m. nuosekliai mažėjo: 2004 m. – 1,2 proc., 2013 m. – 0,76 proc. BVP. Išlaidų gynybai didinimas pagal BVP procentinę išraišką Lietuvoje fiksuotas tik nuo 2014 m., o asignavimai gynybai 2017 m. jau siekia 1,78 proc. BVP. Planuojama, kad Lietuva įgyvendins NATO rekomendacijas ir užtikrins išlaidas gynybai ne mažiau kaip 2 proc. nuo BVP 2018 m⁵⁰.

⁴⁷ Ashley J. Tellis, Janice Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson (41 išnaša), p. 138, https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1110.html, 2017-06-30 19.55 val.

⁴⁸ *Ten pat*, p. 138.

⁴⁹ The World Bank (2017), Data Bank, World Development Indicators, Military expenditures, Lithuania, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=MS.MIL.XPND.CN&country=LTU> 2017-07-10 18.22 val.

⁵⁰ 2017-01-17 d. LR Seimo nutarimas Nr. XIII-202 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimo Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo“.

8 pav. LR krašto apsaugos sistemai skirtas finansavimas⁵¹

Lietuvos skiriamas finansavimas KAS 2004–2017 m. labai kito. Nors faktiškai asignavimai KAS 2004–2008 m. nuosekliai didėjo apie 40 mln. Eur. kasmet, 2009 m. fiksuotas beveik 80 mln. Eur mažesnis finansavimas, o 2010 m. jis beveik grįžo į 2005 m. lygį ir sudarė tik kiek daugiau nei 246 mln. Eur. Ryškus faktinių išlaidų gynybai didinimas, kasmet beveik po 150 mln. Eur, fiksuojamas nuo 2014 m. Taip pat pažymėtina, kad finansavimas KAS 2017 m., lyginant su 2010 m., išaugo maždaug 3 kartus ir beveik pasiekė 724 mln. Eur.

Lietuvos gynybos biudžeto didinimas 2014 m. 20,4 proc., 2015 m. – 32,0 proc. ir 2016 m. – 35,2 proc. leido išlaikyti vieną sparčiausių krašto apsaugai skiriamų asignavimų augimo tempų tarp visų NATO valstybių⁵². Paskutiniųjų metų spartus Lietuvos gynybos išlaidų didinimas 2016 m. pakėlė Lietuvą iš priešpaskutinės vietos 2013 m.⁵³ į 9-ąją vietą tarp visų NATO šalių pagal išlaidas gynybai nuo BVP⁵⁴.

⁵¹ The World Bank (2017), Data Bank, World Development Indicators, Military expenditures, Lithuania, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=MS.MIL.XPND.CN&country=LTU> 2017-07-10 18.22 val.

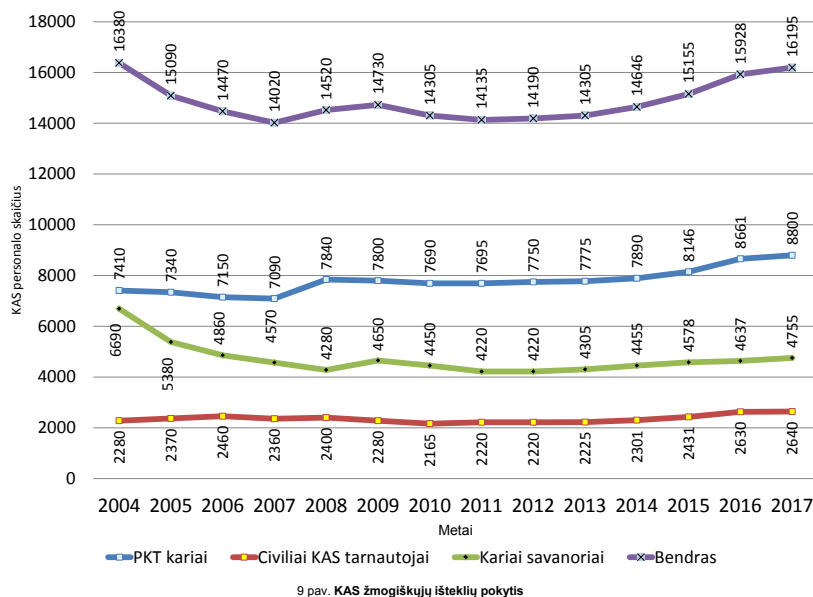
⁵² LR krašto apsaugos ministerija (2017), *Krašto apsaugos ministerijos 2016 m. veiklos ataskaita. 1 priedas. Gynybos finansavimas*, http://kam.lt/download/57846/12-01-344_2016%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf, 2017-09-20.

⁵³ NATO (2014), Financial and Economic Data Relating to NATO Defence, (PR/CP (2014)028). http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20140224_140224-PR2014-028-Defence-exp.pdf

⁵⁴ NATO (2017), The Secretary General's Annual Report 2016, p. 110, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_03/20170313_SG_AnnualReport_2016_en.pdf, 2017-09-22.

2.2. Krašto apsaugos sistemos žmogiškieji ištekliai

Lietuva į tarptautines operacijas skiria profesinės karo tarnybos (toliau – PKT) karius, karius savanorius bei civilius KAS tarnautojus⁵⁵. Šios trys KAS personalo kategorijos turi esminę reikšmę vertinant KAS žmogiškuosius išteklius. KAS žmogiškųjų išteklių pokytis 2004–2017 m. pavaizduotas 9 pav.

9 pav. KAS žmogiškųjų išteklių pokytis⁵⁶

2004–2017 m. PKT karių skaičius padidėjo nuo 7 410 iki 8 800, arba 18,8 proc. Nuo 2004 m. karių savanorių skaičius nuosekliai mažėjo iki 2012 m. (nuo 6 690 iki 4 200). Nepaisant to, kad nuo 2013 m. karių savanorių skaičius pradėjo nuosekliai didėti ir 2017 m. pasiekė 4 755, bendras karių savanorių skaičius, lyginant su 2004 m., sumažėjo 29,1 proc. Civilių KAS tarnautojų skaičius 2004–2017 m. padidėjo nuo 2 280 iki 2 640, arba 15,8 proc. Mažiausias KAS personalo skaičius buvo 2007 m. – 14 020, o 2006–2014 m. jis buvo vidutiniškai 11,28 proc. mažesnis nei 2017 m.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. 287 „Dėl Lietuvos karių ir civilių krašto apsaugos sistemos tarnautojų tarnybos tarptautinių operacijų kariniuose vienetuose, tarptautinėse operacijose ir rengimosi joms sąlygų patvirtinimo“, II dalis, 4 punktas. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.412D8A47D01B,2017-10-02>.

⁵⁶ LR krašto apsaugos ministerija (2017), KAS personalo skaičius, http://kam.lt/lt/personalo_politika_512/skaiciai_ir_faktai_537.html, 2017-08-26 19.28 val.

Vertinant bendrą KAS žmogiškųjų išteklių pokytį nuo 2004 m. (16 380 asmenų) iki 2017 m. (16 195 asmenų), galima teigti, kad žmogiškųjų išteklių skaičius faktiškai nepakito (sumažėjo tik 1,1 proc.), tačiau pažymėtina, kad karius savanorius pakeitė PKT kariai.

3.3. Politinės valios ir krašto apsaugos sistemos išteklių palyginimas

Vertindami LR Seimo nutarimais leisto dalyvauti tarptautinėse operacijose karių ir civilių KAS tarnautojų didžiausią skaičių su LR KAS turimais žmogiškaisiais ištekliais, galime gauti rodiklį – procentinę išraišką, parodančią, kokią LR KAS žmogiškųjų išteklių dalį buvo leista siųsti dalyvauti į tarptautines operacijas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. PKT karių ir civilių KAS tarnautojų dalyvavimo tarptautinėse operacijose rodikliai

Metai	KAS žmogiškieji ištekliai	PKT ir karių savanorių skaičius	Didžiausias leidžiamas dalyvauti TO karių civilių KAS tarnautojų skaičius (LR Seimo nutarimu)	Leidžiamas dalyvauti TO KAS žmogiškųjų išteklių proc.	Leidžiamas dalyvauti TO PKT karių ir karių savanorių proc.
2004	16380	14100	330	2,01	2,34
2005	15090	12720	350	2,32	2,75
2006	14470	12010	420	2,90	3,50
2007	14020	11660	420	3,00	3,60
2008	14520	12120	420	2,89	3,47
2009	14730	12450	420	2,85	3,37
2010	14305	12140	420	2,94	3,46
2011	14135	11915	420	2,97	3,52
2012	14190	11970	355	2,50	2,97
2013	14305	12080	265	1,85	2,19
2014	14646	12345	275	1,88	2,23
2015	15155	12724	265	1,75	2,08
2016	15928	13298	175	1,10	1,32
2017	16195	13555	235	1,45	1,73

Atsižvelgiant į tai, kad civilių KAS tarnautojų, faktiškai siųstų į tarptautines operacijas, skaičius 2004–2017 m. yra santykinai mažas, palyginus su PKT karių ir karių savanorių skaičiumi, 3 lentelėje taip pat pateikta leidžiamo PKT karių ir savanorių dalyvauti tarptautinėse operacijose skaičiaus procen-

tinė išraiška. Pažymėtina, kad didžiausią KAS žmogiškųjų išteklių dalį buvo leista siųsti į tarptautines operacijas 2007 m. – 3,00 proc. (karių – 3,60 proc.), 2011 m. – 2,97 proc. (karių – 3,52 proc.), 2010 m. – 2,94 proc. (karių – 3,46 proc.), o mažiausią 2016 m. – 1,10 proc. (karių – 1,32 proc.).

Siekiant tiksliau įvertinti LR KAS turėtus finansinius išteklius, jų pokytį ir santykį su KAS žmogiškaisiais ištekliais, galima apskaičiuoti konkrečiais metais vienam PKT kariui, kariui savanoriui ar civiliui KAS tarnautojui tenkantį santykinį KAS metinio finansavimo rodiklį (4 lentelė). Šis rodiklis parodo, kiek LR KAS finansavimui skirtų lėšų eurais santykinai teko LR KAS vienam PKT kariui, kariui savanoriui ar civiliui KAS tarnautojui.

4 lentelė. Vienam PKT kariui, kariui savanoriui ar civiliui KAS tarnautojui tenkantis santykinis KAS metinio finansavimo rodiklis

Metai	KAS finansavimas, mln. Eur	KAS žmogiškieji ištekliai	PKT karių ir karių savanorių skaičius	Vienam PKT kariui, kariui savanoriui ar civiliui KAS tarnautojui tenkantis santykinis KAS metinis finansavimas, Eur	Vienam PKT kariui, kariui savanoriui tenkantis santykinis KAS metinis finansavimas, Eur
2004	218,1	16380	14100	13315,02	15468,09
2005	244,1	15090	12720	16176,28	19190,25
2006	280,3	14470	12010	19371,11	23338,88
2007	323,1	14020	11660	23045,65	27710,12
2008	369,6	14520	12120	25454,55	30495,05
2009	291,2	14730	12450	19769,18	23389,56
2010	246,3	14305	12140	17217,76	20288,30
2011	247,6	14135	11915	17516,80	20780,53
2012	255,7	14190	11970	18019,73	21361,74
2013	267,3	14305	12080	18685,77	22127,48
2014	321,8	14646	12345	21971,87	26067,23
2015	424,9	15155	12724	28036,95	33393,59
2016	575,2	15928	13298	36112,51	43254,62
2017	723,8	16195	13555	44692,81	53397,27

Atsižvelgiant į šią pateiktą informaciją, darytina išvada, kad šis rodiklis buvo mažiausias 2004 m. (13 315 Eur), 2005 m. (16 176 Eur), 2010 m. (17 217 Eur) ir 2011 m. (17 516 Eur), o didžiausias 2016 m. (36 112 Eur) ir 2017 m. (44 692).

Politinės valios – LR Seimo nutarimais įtvirtintų sprendimų dėl LK karinių vienetų, karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose 2004–2017 m. ir KAS turimų išteklių palyginimas pateiktas 10 pav.

10 pav. Politinės valios dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir KAS resursų palyginimas.

10 pav. Politinės valios dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir KAS turimų išteklių palyginimas

Pažymėtina, kad 2010 m. ir 2011 m. LR Seimas buvo nustatęs didžiausią leidžiamą karių ir civilių KAS tarnautojų skaičių dalyvauti tarptautinėse operacijose, tačiau KAS tuo metu turėti finansiniai ir žmogiškieji išteklių buvo mažiausi. Tuo tarpu santykinai didžiausi LR KAS turėti išteklių, bet mažiausias karių, galinčių dalyvauti tarptautinėse operacijose, skaičius, nustatytas LR Seimo nutarimu, fiksuotas 2016 m. Pažymėtina, kad LR Seimui, krizės laikotarpiu priimant sprendimą dėl karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose, lemiamos įtakos turėjo ne tik KAS turimi išteklių. Minėtu laikotarpiu, tikėtina, sąjungininkų pritraukimas labiausiai buvo suvokiamas per Lietuvos indėlio į tarptautines operacijas skyrimą, todėl didžioji KAS išteklių dalis buvo skirta būtent tam.

Vietoje išvadų: Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse operacijose galimi scenarijai

2004–2017 m. tarptautinėse operacijose dalyvavo kariai iš visų Lietuvos kariuomenės pajėgų rūšių, įskaitant ir Krašto apsaugos savanorių pajėgas. Tai rodo aukštą LK pajėgų panaudojamumo, karių pasirengimo ir profesionalumo

lygį, taip pat LK gebėjimą prisitaikyti prie jai keliamų reikalavimų ir skirti karių paramą tarptautinėms operacijoms siekiant užtikrinti tarptautinį saugumą ir stabilumą. Lietuva didžiausią paramą iki 2013 m. skyrė NATO operacijoms, o prioritetas regionas ilgą laiką buvo Afganistanas. Nuo 2013 m. išryškėja nauja tendencija – didėja LK karių indėlis į ES vykdomas operacijas, 2017 m. padidinta parama JT operacijoms ir pradėta vykdyti nacionalinė operacija Ukrainoje jos ginkluotųjų pajėgų mokymo tikslais. Dėl šios priežasties 2017 m. matomas proporcingas LK karių dalyvavimas NATO, ES, JT ir kitose sąjungininkų vykdomose operacijose, taip pat išryškėja šalies indėlis į nacionalinę operaciją Ukrainoje. Labai tikėtina, kad proporcingas Lietuvos karinis indėlis į NATO, ES ir JT vykdomas tarptautines operacijas išliks ir artimiausioje ateityje, o LK kariai greičiausiai prisijungs prie JAV, Vokietijos, Baltijos ir Šiaurės šalių formuojamų ar tarptautinėse operacijose dalyvaujančių kontingentų.

Lietuvos karių indėlis į tarptautines operacijas minėtu laikotarpiu didėja ne tik karių skaičiumi, kai nuo skyrimo pavienių štabo karininkų ar instruktorių palaipsniui pereinama prie vienetų (Provincijos atkūrimo grupės, Pajėgų apsaugos vieneto) ar grupių (instruktorių, laivų apžiūros, autonominės laivų apsaugos), bet ir kokybe. Specialiųjų operacijų pajėgų, Perdislokuojamo ryšių ir informacinių sistemų modulio, aukštos kvalifikacijos specialistų dislokavimas į operacijų rajonus, Lietuvos karininkų skyrimas į svarbias pozicijas operacijų štabuose ir vadovėse rodo Lietuvos kariuomenės kokybinį pokytį, dalyvaujant tarptautinėse operacijose. Vystant Lietuvos kariuomenės kovinius, kovinės paramos ar kitus nišinius pajėgumus, ateityje jų dalyvavimo poreikis tarptautinėse operacijose nemažės, o tam tikrais atvejais didės. Dėl šios priežasties Lietuva ateityje turės galimybę svarstyti ir rinktis, kokią paramą tarptautinėms operacijoms pagal sąjungininkų išreikštą poreikį skirti: a) pavienius karius, štabo karininkus, mažas instruktorių ir tam tikrų specialybių karių grupes (ryšininikus, CIMIC specialistus ir pan.); b) dislokuoti į operacijos rajoną kovinius, kovinės paramos vienetus, galbūt net bataliono dydžio, kur jie galėtų įgyti realios kovinės patirties, kuri būtų ypač vertinga ruošiantis valstybės ginkluotai gynybai.

Faktinis Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir karių indėlis į jas priklausys nuo saugumo situacijos, NATO, Europos Sąjungos, sąjungininkų vykdomų tarptautinių operacijų, strateginių partnerių išreikšto poreikio ir Lietuvos galimybių⁵⁷. Tarptautinė saugumo situacija tiesiogiai darys įtaką gali-

⁵⁷ LR krašto apsaugos ministerija (2017), Tarptautinis bendradarbiavimas, Tarptautinės operacijos, http://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/tarptautines_operacijos.html, 2017-11-03 19.33 val. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-apsisprende-del-lietuvos-kariu-dalyvavimo-tarptautinese-operacijose.d?id=76032645>.

nam Lietuvos dalyvavimui tarptautinėse operacijose. Tikėtina, kad pasaulyje vykstančių tarptautinių operacijų, kuriose galėtų dalyvauti Lietuva, skaičius ateityje drastiškai nesikeis. Lietuvai ir toliau išliks galimybė rinktis iš maždaug šešiolikos Europos Sąjungos vykdomų operacijų ir misijų, tokio pat skaičiaus Jungtinių Tautų operacijų, kelių NATO vykdomų operacijų ir iniciatyvų bei kitų Lietuvos sąjungininkų ir partnerių vykdomų operacijų ar mokymo misijų. Atsižvelgiant į saugumo situaciją regione, Lietuvos karinio indėlio koncentracija į keletą prioritetinių NATO, ES ir JT regionų tikėtina ir toliau išliks, o į kitas vykstančias tarptautines operacijas ir misijas bus skiriama parama pagal galimybes.

NATO transformacija ir nauja „30-30-30-30“ iniciatyva, Europos Sąjungos iniciatyva gynybos srityje – Europos taikos priemonė (angl. *European Peace Facility*), Jungtinės Karalystės vystoma Jungtinių ekspedicinių pajėgų (angl. *Joint Expeditionary Forces; JEF*) iniciatyva, Prancūzijos prezidento Emanuelio Makrono siūloma Europos intervencinė iniciatyva (angl. *European Intervention Initiative*), galimi Šiaurės Baltijos šalių bendradarbiavimo tarptautinėse operacijose projektai, greičiausiai, vis labiau darys įtaką Lietuvos priimamiems sprendimams ateityje dėl LK karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose ir indėlio jose didinimo, siekiant užtikrinti tarptautinį saugumą ir stabilumą.

Lietuva, įstojusi į NATO, prisiėmė tarptautinius įsipareigojimus dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose, taip pat įsipareigojo gynybai skirti ne mažiau kaip 2 proc. nuo BVP. Net ir krizės laikotarpiu, kai finansavimas KAS gerokai sumažėjo, Lietuva savo įsipareigojimus dėl dalyvavimo tarptautinėse operacijose išlaikė, o LK karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, skaičius buvo rekordinis. Pažymėtina, kad KAS ištekliai – skiriami asignavimai ir žmogiškieji ištekliai – nors ir yra vienas svarbiausių veiksnių, tačiau ne vienintelis svarbių veiksnių kategorijoje, turinčių lemiamą reikšmę LR Seimui priimant sprendimą dėl LK karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose. Darytina išvada, kad Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir toliau išliks vienu iš Lietuvos užsienio ir gynybos politikos prioritetų, o didėjant PKT skaičiui ir KAS finansavimui gali vis labiau didėti sąjungininkų spaudimas didinti Lietuvos paramą tarptautinėms operacijoms. Nelaukdama sąjungininkų spaudimo, Lietuva gali ir pati priimti sprendimą plėsti dalyvavimą tarptautinėse operacijose, siekdama turėti dar kokybiškesnę Lietuvos kariuomenę.

2017 m. LR Seimas priėmė nutarimą dėl Lietuvos karių ir civilių KAS tarnautojų dalyvavimo tarptautinėse operacijose 2018–2019 m., kuriuo padidino didžiausią Lietuvos karių ir civilių KAS tarnautojų, galinčių dalyvauti tarptautinėse operacijose, skaičių iki 255. Nors šis leidžiamas karių ir civilių

KAS tarnautojų dalyvauti tarptautinėse operacijose skaičius yra beveik 2 kartus didesnis nei 2016 m., tačiau jis yra vis dar gerokai mažesnis nei 2006–2012 m., kai buvo leista dalyvauti tarptautinėse operacijose 420 karių ir civilių KAS tarnautojų. Tam tikrą lūžį priimant sprendimus dėl faktinio LK karių dalyvavimo tarptautinėse operacijose galime išvelgti ir LR Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, kuriame įtvirtintas rodiklis, kad Lietuvos kariuomenės karių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose ir misijose 2016 m., bus ne mažiau kaip 40, o 2020 m. šis skaičius padidintas nuo 50 iki 150⁵⁸. Atsižvelgiant į turimą dalyvavimo tarptautinėse operacijose patirtį, didėjančią KAS finansavimą ir PKT karių skaičių, galima teigti, kad yra visos prielaidos ir galimybės Lietuvai artimiausioje ateityje didinti dalyvaujančių tarptautinėse operacijose karių skaičių iki 420.

Atsižvelgiant į KAS skiriamus, turimus ir planuojamus išteklius (finansinius ir žmogiškuosius), dalyvavimo tarptautinėse operacijose patirtį, darytina prielaida, kad ilgalaikėje perspektyvoje dalyvavimas tarptautinėse operacijose ir Lietuvos karinis indėlis jose turėtų nuosekliai didėti. Kita vertus, tie patys ištekliai išliks ypač svarbūs siekiant užtikrinti kariuomenės plėtrą ir modernizaciją, prioritetinių sričių vystymą, kariuomenės pasirengimą ginkluotai valstybės gynybai, įskaitant sąveikos užtikrinimą su sąjungininkais, taip pat galimam visuotinės karo prievolės įgyvendinimui. Dėl šios priežasties tinkamas finansavimas, išteklių paskirstymas ir aiškus KAS skirtų užduočių prioretizavimas tiesiogiai darys įtaką galimam karių skaičiaus didinimui tarptautinėse operacijose.

2017 m. birželis – 2018 gegužė

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“ (2017 m. kovo 13 d. Nr. 167 (aktuali redakcija)), 5.5.3. darbo rodiklis.